

YASİF NƏSİRLİ,
Əməkdar incəsənət xadimi

İmaməddin Şahverdi oğlu Zəkiyev 10-illik təhsilini keçmiş Qonaqkənd rayonunun Cimi kəndində uşaq evində yaşayarkən, alı təhsilini Bakı Dövlət Universitetində, aspirantura və dokto-rantura təhsilini AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda almışdır. Ədəbi yaradıcılığa şeirlə başlamışdır. Onun ilk mətbu şeiri orta məktəbdə oxuyarkən Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının katibi, xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadənin xeyir duası ilə "Azərbaycan pioneri" qəzetində çap edilmişdir.

Bir il rayon qəzeti redaksiyasında çapçı işləyəndən sonra BDU-ya qəbul olan İ.Zəkiyev Universitet qəzetində, Azərbaycanın mətbu orqanlarında, ədəbi almanaxlarda vaxtaşırı maraqlı poeziya nümunələri ilə çıxış etmişdir. O, yazır:

**Tanrı bu dünyanı qurandan bəri
Bu günü sabaha təkan yaradıb.
Uğursuz, bəhərsiz keçən günləri
Əl-ayaq dalayan tikan yaradıb.
Daha başqa bir poetik nümunə:
Kitabı günəşə bənzədib ellər,
Onsuz nə baş işlər, nə də ki, ürək.
Günəşi kitaba sığdıran ellər
Qızıla tutulsun, qızıla gərək!**

İ.Zəkiyevin mətbu şeir və poemalarında yadda qalan belə poetik nümunələrdən də aydın görünür ki, onun qələmindən nə çıxıbsa, yonulub çıxıb. Buna görə "Heyrət doğuran qeyrət" poeziya çələngində, "Qonaqkənddən başlanan yol", "Ömürdən səhifələr" kitablarından və digər irili-xırdalı yazılarında yad cizgilər əksini tapmamışdır. O, yaxşı bilir ki, şeirin mayasını bulandıran mətləblər müəllifin fikir enerjisinin nüvəsinə zərbə vurduğuna görə oxucu qəlbinə isindirməkdən acizdir. Həyatın, ədəbiyyatın, elmin nəbzini tuta bilənlər bunun danılmaz həqiqət olduğunu daha yaxşı bilirlər. İ.Zəkiyev də ilk qələm təcrübəsindən üzü bəri sözü ilə əməli düz olan çoxsaylı müəlliflərdən biri kimi özünü də, sözünü də yad təsirlərdən qoruya bildiyinə görə şeirlərində həyatın nəbzi duyulur. Bu fikrin məntiqi nəticəsi olaraq müəllif yazır:

**Düz sözlə milyonlar ayıla bilər,
Həqiqət yerinə qoyula bilər.
Saf sözün səhv sözə zəfər çalması
Bölgədən bölgəyə yayıla bilər.**

**Calaq üsulu ilə yazılan əsər
Qələmdən keçsə də yaşaya bilməz.
Düşüncə sığalı görməyən əsər
Milli qeyrət yükü daşıya bilməz!**

Sağlam milli düşüncə adamı olan İ.Zəkiyev 50 il bundan əvvəl qələmə aldığı "Zor - ağıl kürsüsündə" adlı ədəbi-tənqidi məqaləsində yazmışdır ki, "Yazıçı da xalqa xidmət edən müəllimdir.

Onun sinfi - oxucu auditoriyası, dərsləri - yazdığı əsərlər, lövhəsi - sağlam beyinlərdir. Müəllim işlədiyi məktəbin, müəllif mənsub olduğu xalqın tarixinə yeni səhifələr yazır:

Əqidə mövqeyi ilə indiki qənaətinin üst-üstə düşdüyünü onun öz sözləri də təsdiq edir:

**Qələm fayda verməz heç vaxt heç kəsə -
Şam kimi başından şölələnməsə.**

QƏLƏMƏ BAĞLI ÖMÜR

**Kağız da itirər öz dəyərini -
Qələmin ucundan dür ələnməsə.**

Müəllif fikrini belə süsləndirməkdə haqlıdır. O, poeziyanın işıqlı yolları ilə ədəbiyyata gələn qələm sahibi kimi ildən-ilə püxtələşmiş, sözünün məntiqinə və fəlsəfi mənə tutumunun cəkisinə diqqətini artıran söz adamı kimi doğru yazmışdır ki:

**Sözün cilovunu boş buraxan kəs
Oxucu sevgisi qazana bilməz!**

Müasirliyə, vətənpərvərliyə və s. heyrət doğuran həyat həqiqətlərinə güclü meyli olan qələm sahibi kimi İ.Zəkiyev gördüklərinə, eşitdiklərinə, duyduqlarına seyririci nəzərlə baxmır. Söz çayının burulğanına düşmək təhlükəsindən özünü qoruyan müəllif fikirlərini düşüncə süzgecindən keçirəndən sonra əldə etdiyi səmərəli nəticə üzərində dayanmağı daha məqbul sayır. Həyat kredosunun məziyyətlərini əks etdirən şeir və poemalarında sülhə, əmin-amanlığa, quruculuğa məhəbbət, düşməyə nifrət hissi onu daha çox düşündürən məsələlərdəndir. Qalib Prezidentimizə, Qalib Ordumuza, 44 günlük möhtəşəm Zəfərimizə, Qəhrəman Şəhidlərimizə həsr etdiyi əsərlərində yadda qalan mısralar, ütlənmiş fikirlər könül açıq və bir oxunuşda yadda qalır. Məsələn:

**Hayları lap zəlif eləyib Ordum,
Üstünə od-alov eləyib Ordum.
Düşməni lampasına neft tökənlərin
Kefini kəfənə bələyib Ordum!**

**Qarabağ ağ günə çıxandan bəri
Ağrılar çəkilib ürəyimizdən...**

Müəllifin şeirlərində forma və məzmun vəhdətinə, ümumxalq dilinin incəliklərinə hörmət etməyə çalışması daha qabarıq görünür. Bir çox döyüş bölgələrində, xüsusilə Cəbrayılın düşmən tapdağından azad edilməsində misilsiz qəhrəmanlıq nümunəsi göstərərək şəhidlik zirvəsinə ucalmış Polkovnik-leytenant Rəşad Rəşid oğlu Quliyevin igidliyinə həsr etdiyi "Şəhid ömrü" poemasında Rəşadın hərbi təhsil illəri ilə qəhrəmanlıq illəri çox sadə bir dildə vəsf edilmişdir:

**Jurnalda bir sətirə
Sığardı bir vaxt adı,
İndi kitaba sığmır
Mənə dolu həyatı.**

**Daşnakların kürkünə
Birə saldığı gündən,
Bir addım da geriyə
Çəkilməmişdir öndən.**

**Çətin anda baxmayıb
Qara, qısa, yağısa,
Səylərini görənlər
Layiq görüb alqısa.**

**Şəhid olana qədər
Düşməyə qan uddurub.
Düşməyə qan tökməyin
Acısını daddırıb.**

Eyni məntiqin davamını İ.Zəkiyevin yeni çapdan çıxmış və müterəqqi çalarları özündə ehtiva edən "Ləyaqət" kitabında da görürük:

**Qansızlar nə üçün haqq yola girmir?
Sülhdən danışana hay niyə vermir?
Erməni xalqına silah verənlər
Ağıldan bir zərrə pay niyə vermir?**

Adı çəkilən kitabda yer almış digər poetik lövhələr kimi Qarabağ mövzusunun da Azərbaycan Prezidentinin Dəmir Yumruğuna, Polad İradəsinə və

Dönməz Siyasətinə layiq səviyyədə oxucuların mühakiməsinə verilməsi təqdirləyici haldır. Kitabın "Dünyanı heyretə salan möcüzə" adlı ikinci hissəsi yaxşı cəlalanması baxımından birinci hissədən heç də geri qalmır:

**Qırx dörd gün ərzində əsgərlərimiz
Xalqı dərd-bələdan qurtara bilib,
Bir çoxu evinə qayıtmasa da
Bizi Qarabağa qaytara bilib!**

**Döyüşün ən çətin məqamında da
Atəşi Zəfərə döndərib onlar.
Torpağın üstünə göz dikənlərə
Torpağın altında yer verib onlar!**

Bu kimi səmimi mısralardan sonra Qarabağın ildırım sürətli tərəqqisinin əbədliliyinə müəllifin sonsuz inamının

milyonların tükənməz ümidləri ilə üst-üstə düşməsi fərəh doğurmaya bilərmi?!

**Azərbaycan anadır, Qarabağ bala,
Ana bala ilə girib qol-qola,
Şərəflə, qürurla sabaha doğru
İri addımlarla çıxıblar yola...**

İ.Zəkiyevin yaradıcılığında iki qoşa qanad mühüm yer tutur: poeziya və elm. Hər iki sahədə müəllifin dili sadə, fikri aydın, məqsədi - tərəqqiyə xidmətdir. Qələminin sığalını görmüş mövzular arasında axtarış, tapıntı, mülahizə və polemika yönümlü mövzularla yanaşı ədəbi, elmi, tənqidi məqalələr də çoxluq təşkil edir. Onun yazdığı əhatəli əsərləri AYB-nin nəşrlərində, AMEA-nın, Mədəniyyət Nazirliyinin, Təhsil Nazirliyinin elmi məcmuələrində, habelə Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan, Ukrayna universitetlərində "Elmi əsərləri"ndə və digər nüfuzlu dərgilərində dərc olunmuşdur.

Alimin elmi tədqiqat işinə obyektivlik prizmasından yanaşmasını şərtləndirən amillər sırasında düşüncə şəffaflığı və məsuliyyət hissi əsas yer tutur. Onun ürək qanı, alın təri və istedad şirəsi ilə yazılmış hər bir ədəbi, elmi, tənqidi məqaləsində tarixi həqiqətin özünü ağıardan dəlillərlə yanaşı, yaradıcılıq meyarlarının tələblərinə biganəlik göstərənlərə qarşı bir ittiham kimi səslənən məqamlar da çoxdur. Məsələn, AMEA-nın nəşr etdiyi (1963) "Kitabxana-bibliografiya terminləri lüğəti"nin tənqidinə həsr edilmiş "Təşəbbüs yaxşıdır, amma..." məqaləsi sensasiya doğuranda İ.Zəkiyev Universiteti yenicə bitirmişdi... Onun sonrakı yazıları da öyrənən, öyrədən və islah edən alim qələminin uğurlu nəticələrindən soraq verir.

İ.Zəkiyevin yenilikçi alim olduğu saysız-hesabsız məqalələrinin adlarından da aydın görünür: "Bir avtoqrafın taleyi", "Yeni fikir: ilk Azərbaycan kitabı Avesta", "Nizami - öyrənilməmiş səhifələr", "Qədim yazı materialları, kitablar və kitabxanalar", "Klassik irsin tədqiqi", "Dürğu işarələri haqqında nə bilirlik", "IV-VII əsrlərin mənəvi mənzərəsinə bir baxış", "VII-VIII əs-

lərdə Azərbaycan kitabına doğma və yad münasibət", "Azərbaycan kitabı IX-X əsrlərdə", "Qədim Bərdə və Gəncə kitabxanalarının açılmamış səhifələri" (X-XI əsrlər), "Unudulmaz şairin unudulmuş irsi" (Məsud ibn Nəmdar haqqında), "Orta əsrlərin naməlum Xınalıqlı alimləri", "İki əsrin üç parlaq siması" (N.Tusi, F.Rəşidəddin və Q.Rəşidi haqqında), "70 il qələm və fırça ustaları arasında" (Cəfər Təbrizi haqqında), "Kitab sandıqlarının açılmamış sirləri", "Azərbaycanda kağız istehsalı tarixindən", "Beş əsr yarımından sonra tanınan alim" (Mahmud Xınalıqlı haqqında), "Kitablar arasında keçən ömür" (K.Behzad haqqında), "Sultan Məhəmmədin ömür kitabından səhifələr", "Seyfəlmülük" dastanı haqqında bilinməyən həqiqət", "Naməlum "Həsəbat"ın məlum mətni", XIX əsrin naməlum şairi, mətnşünası, folklorçusu, tərcüməçisi, xəttatı və kitab tərtibçisi "Rizvan Əlikim kimdir?", M.F.Axundzadənin məlum ərizəsinin məlum şərh-i", "M.F.Axundzadənin milli mətbəə açmaq səyləri", "M.F.Axundzadənin məlum avtoqrafları", N.Nərimanovun Bakıda açdığı zəngin kitabxanadan sonra Şərqdə böyük əks-səda doğurmuş Quba kütləvi kitabxanasının fədakar təsisçisi "Mirzə Məhəmmədli Qasimov kimdir?", "S.Ə.Şirvaniyə aid edilən bir imza haqqında", "Bir cümlənin açımı", "XIX əsrin kitablarını vərəqlərkən", "İlk azərbaycanlı ensiklopediyaçı və nəşri dayandırılmış ilk Azərbaycan Ensiklopediyası" (17 cildlik nəşr ermənilər və Moskvadakı havadarlarının xəyanəti haqqında), "Azərbaycan teatrının yaddaş kitabı", Azərbaycanın poçt-rabite tarixi haqqında "Analoqu olmayan kitab" və s. məqalələr unudulmuş və unudurulmuş Azərbaycan-türk həqiqətlərini təsdiqləyən və müəllifə halallıq haqqı qazandıran alim möhürüdür.

Mübaligəsiz demək olar ki, İ.Zəkiyev təkzibolunmaz axtarışları, tapıntıları və işıqlı elmi mülahizələri ilə Azərbaycan kitabşünaslığının əhatə dairəsinə xeyli genişləndirmiş, özündən sonrakı mütəxəssislər, tədqiqatçılar, oxucular və maraqlananlar üçün etibarlı zəmin hazırlamışdır. Onun qələmindən çıxmış və elmi ictimaiyyətin marağına səbəb olmuş "Yazıçı və kitab", "M.F.Axundov və kitab mədəniyyəti", "M.F.Axundov kitab, kitabxana və mütaliə haqqında", "Əsrlərin əks-sədasi", "Azərbaycan kitabının inkişaf yolu (Qədim dövrdən XIX əsrin sonuna qədər)", "Azərbaycanda nəşriyyat işi (Əlyazma kitabından çap kitabına qədər, müstərek)" və s. kitabları da mütaliyə həvəskarlarına yeni impuls vermişdir. Bu həqiqəti nəzərə alan Azərbaycanın nüfuzlu dövrü nəşrləri alimin "Azərbaycan Ensiklopediyası" Nəşriyyat-Poligrafiya Birliyində həyata vəsiqə almış "Azərbaycan kitabının inkişaf yolu. (Qədim dövrdən XIX əsrin sonuna qədər) monoqrafiyasını "Azərbaycan kitab tarixi haqqında ilk iri həcmli kitab", "Kitabşünaslıq elminə töhfə", "Üç min illik tarixin açılmamış səhifələrinə güzgü tutan əsər", "sensasiya doğuran çox faydalı monoqrafiya" kimi "öz aktuallığını həmişə saxlayacağını" əminliklə ifadə etməsi və "Təəssüf ki, bu zəngin tarix uzun illər bizə öyrədilməyib" qənaətini diqqətə çatdırması əslində həqiqətin etirafıdır.

SSRİ-nin süqutuna qədər düşməni ünsürlərin üfürdüyü və havadarlarının dəstəklədiyi rüsvayçı yalanlara aldananlarımız da az olmamışdır. Bu məsələ ilə əlaqədar "Qobustan" jurnalının redaktoru ilə bir maraqlı müsahibəsində İ.Zəkiyevin verdiyi lakonik cavabı qürur doğurmaya bilərmi?! "Bir sıra

məqalə və kitablarda yazılmışdır ki, 1920-ci ilə qədər Azərbaycan xalqının 98 faizi (?) savadsız olmuşdur. Bu rəqəmin qara rəngini tündləşdirib 99 yazanlar da vardır. Hakim imperiyanın yalanlarına uyan 1930-cu illərin qurbanlarından biri isə yazmışdır ki, qədim dövrdən sovet dövrünə qədər "müstəqil, zəngin və dərin bir mədəniyyətimiz heç bir zaman olmamışdır". Halbuki Azərbaycan keçmiş əsrlərdə, xüsusilə IV-VII əsrlərdə tərəqqi dövrü keçirmişdir. Sonrakı beş əsrlik mərhələni isə "qızıl əsrlər", "parlak əsrlər", "altın dövrü" kimi başa vurmuşdur. Bu həqiqəti nəzərə alan M.F.Axundzadə, M.Kazım bəy və başqa müdrik qələm sahibləri əsərlərində göstərmişdilər ki, Azər-baycan xalqı heç bir əsrdə ədəbiyyat, elm, mədəniyyət, incəsənət, kağız istehsalı, parça istehsalı, rəng istehsalı, kitab, kitabxana, kitab bazarı, məktəb və s. sahələrdə "Avropa ölkələrinin heç birindən geri qalmamış, hətta çox sahədə Avropanı qabaqlamışdır".

Lomonosov Universitetinin professoru Şeydabəy Məmmədovun İ.Zəkiyevin "M.F.Axundov və Azərbaycan kitab mədəniyyəti" namizədlik dissertasiyasını "Axundovşünaslığa töhfə" adlandırməsindən, "VAK"-ın əməkdaşı E.N.Kuznetsovanın "İzdatelskoye delo. Knigovedeniye" jurnalında dərc etdiyi məqaləsində əsəri "sensasiya doğuran dissertasiya" kimi qiymətləndirməsindən (Moskva, 1971, №10, s.33-34) sonrakı illərdə Ə.Mirəhmədov, X.Məmmədov, A.Nəbiyev, İ.Həbibbəyli, T.Kərimli, M.Nağısoylu, A.Xələfov, Q.Paşayev, M.Qasımlı və b. ustad alimlərin İ.Zəkiyevin qələminə dəyər verməsi, kitablarından bir neçə kollec və universitetdə dərs vəsaiti kimi istifadə edilməsi, tədqiqatları əsasında məqalə yazılması və ADPU-nun "Xəbərləri"ndə işıq üzü görməsi, əsərlərindən seçmələr əsasında "Qobustan" jurnalının nömrəsində yeddi məqaləsinə yer verilməsi, yaradıcılıq yoluna dair ADMIU-da uğurlu magistr dissertasiyası müdafiə edilməsi və s. fərəh doğuran göstəricilər də tanınmış ədəbiyyatşünas-kitabşünas alimin ömür kitabının yeni səhifələrə zənginliyindən soraq verir.

"Kitab - yazıçı üreynin qəliblənmiş formasıdır" - deyən İ.Zəkiyevin əsərlərində çat yeri tapmaq çətinidir. Az öyrənilmiş və öyrənilməmiş çoxşəxəli mövzuların boşluqlarını doldurmağa, yeni əlavələrlə təkmilləşdirməyə çalışması onu məhsuldar və yenilikçi alim kimi tanıtdıran və sevdiren önəmli amillərdəndir.

İmaməddin Zəkiyev Azərbaycanın və bir çox xarici ölkələrin ədəbi mükafatlarına layiq görülmüşdür.

Fikrimi Dövlət Mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, professor Nizaməddin Şəmsizadənin yazdığı "Kitab mədəniyyətimizin fədakar tədqiqatçısı" məqaləsindən sitat gətirdiyim sözlərlə bitirmək istəyirəm. "İmaməddin Zəkiyev unikal bir alim, hərtərəfli ziyalıdır. O, nəcib, xeyirxah, olduqca mütəvazi bir insan, zəhmətkeş və məsuliyyətli tədqiqatçı alim, fundamental əsərlər müəllifidir. Onun Azərbaycan ədəbi-mədəni mühitində heç kimə bənzəməyən bir yeri var. Bu yeri o, öz əsərləri və xalqına təmənnəsiz xidməti ilə əldə edib". Bu yüksək dəyərə görə ustad qələm sahibi N.Şəmsizadəyə Allahdan rəhmət diləyirəm, 85 yaşını yenincə yola salmış 67 illik qələm qardaşım İmaməddin Zəkiyevə isə möhkəm can sağlığı, elm və poeziya yollarında yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Geriye baxma Qoca!

